

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

PROGRAMMA KENNISKAART ARCHEOLOGIE

Verantwoording NOaA 2.0

Inhoud

Samenvatting	3	Bijlagen	
1 Inleiding	4	1 Overkoepelende onderzoeksthema's	13
2 Waarom een NOaA?	5	2 Onderzoeksvragen (1 april 2016)	14
3 Keuzes	6	Inkadering onderzoeksvragen door metadatering	
4 Vorm	7	3 Geografisch	18
5 Selectie vragen	8	4 Chronologisch	19
6 Totstandkoming	9	5 Thematisch	20
7 Onderhoud	11	6 Complextypen	21
8 Dankwoord	12		

Samenvatting

De nieuwe nationale onderzoeksagenda archeologie (NOaA 2.0) is in de eerste plaats gemaakt om overheden van dienst te zijn bij het maken van keuzes en het ontwikkelen van beleid op het gebied van de archeologie. De nieuwe NOaA kan archeologen helpen het rendement van opgravingen te vergroten.

Het is een gebruiksvriendelijk digitaal informatiesysteem dat is ontwikkeld in samenspraak met de beoogde gebruikers. Er is aan meegewerkt door archeologen uit het hele archeologische 'veld'. In deze notitie wordt uitgelegd waarom en hoe de NOaA 2.0 tot stand is gekomen.

De NOaA 2.0 is te raadplegen op www.NOAA.nl

Met een drone gemaakte foto van opgravingen door ADC-BAAC-RAAP in het tracé van de Randweg Baarle (zomer 2015), met dank aan Floris van Oosterhout (RAAP).

1. Inleiding

In zijn reactie op de evaluatie van de Wet en het Besluit op de archeologische monumentenzorg heeft de toenmalige Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap voorstellen gedaan die moeten leiden tot een versterking van het bestaande archeologische stelsel.¹ De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) heeft als verbindende factor tussen beleid, wetenschap en praktijk de opdracht gekregen te zorgen voor de verwezenlijking van enkele van die voorstellen.

Een aantal ervan is tot project uitgewerkt binnen het programma Kenniskaart Archeologie. Doel daarvan is, in samenspraak en samenwerking met andere overheden en het archeologische 'veld', te zorgen voor een betere infrastructuur voor belangenafweging binnen de archeologische monumentenzorg.² Eén van de producten betreft een *update* van de Nationale Onderzoeksagenda Archeologie (NOaA).

Deze nieuwe NOaA 2.0 is op 1 april 2016 online gegaan (www.NOAA.nl). Het is een gebruiksvriendelijk digitaal informatie-systeem. De oude NOaA is niet meer de Nationale Onderzoeksagenda Archeologie, maar dit document zal op www.archeologiein nederland.nl wel beschikbaar blijven als bron van informatie (De doorzoekbaarheid van de betreffende pdf bestanden is verbeterd).

We hopen dat de NOaA 2.0 behulpzaam zal blijken bij het maken van keuzes ten behoeve van archeologisch beleid en veldwerk. In deze notitie wordt het 'hoe en waarom' ervan uitgelegd.³ Maar allereerst willen we onze welgemeende dank uitspreken aan de meer dan 100 archeologen en andere erfgoedprofessionals die op uiteenlopende manieren en veelal belangeloos hebben bijgedragen aan de totstandkoming. Zonder hun hulp had het niet gekund.

Tenslotte: de NOaA 2.0 is niet in beton gegoten. Periodiek (minimaal jaarlijks) zal worden verbeterd en geactualiseerd. Input daarvoor is welkom! Dat kan naar: noaa@cultureelerfgoed.nl

Bert Groenewoudt (RCE projectleider NOaA 2.0)

¹ Brief aan de Tweede kamer d.d. 7 februari 2012, Vergaderjaar 2011-2012, 33 053, nr. 3.

² Uitvoeringsplan voorstellen beleidsreactie evaluatie archeologiewetgeving, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, mei 2012.

³ Voor aanvullende informatie, zie http://cultureelerfgoed.nl/sites/default/files/downloads/dossiers/go2-026_rapport_noaa_2_o_def.pdf
http://cultureelerfgoed.nl/sites/default/files/downloads/dossiers/notitie-voltooiing-noaa_2_o.pdf

2. Waarom een NOaA?

Archeologische vindplaatsen zijn bronnen van informatie. Archeologische opgravingen hebben als doel historisch waardevolle gegevens veilig te stellen. Die gegevens zijn bouwstenen die het (op termijn) mogelijk maken het verhaal van onze geschiedenis aan te vullen en eventueel te corrigeren. Daarvoor moeten die gegevens in samenhang worden geanalyseerd (wetenschappelijke synthese).

Het is een illusie te denken dat het mogelijk is tijdens een opgraving alle aanwezige bronnen van informatie te identificeren en ook nog eens voor de volle 100% te exploiteren. En ook een maximaal aantal vierkante meters staat niet gelijk aan een maximaal opgravingsresultaat. Focus is noodzakelijk, niet alleen om wetenschappelijke maar ook om maatschappelijke redenen. Alleen zo kunnen in termen van kosten versus baten optimale resultaten worden bereikt. 'Alles' kan niet en hoeft ook niet, altijd en overal, en ten koste van elke prijs.

Focus dus, maar hoe? Door onderzoeksvragen centraal te stellen. Want waarom opgraven? Wetenschappelijk gezien zijn opgravingen alleen zinvol als ze helpen vragen over ons verleden te beantwoorden. Dus: wát willen we precies weten? En is dat belangrijk? Wat zijn in een bepaalde situatie de meest zinvolle en actuele onderzoeksvragen? En waar kunnen specifieke vragen wel (en niet!) beantwoord worden? En hoe kunnen onderzoeksvragen worden vertaald in veldwerk, zodat een optimale bijdrage wordt geleverd aan de beantwoording ervan? Want zonder een doordachte operationalisering is het formuleren van onderzoeksvragen zinloos.

Het besef dat vraag-sturing essentieel is voor zowel het wetenschappelijk rendement als het maatschappelijk draagvlak van Malta-opgravingen leidde tussen 2005 en 2008 tot het formuleren van een eerste nationale onderzoeksagenda archeologie (NOaA). Doel: het presenteren en toelichten van de belangrijkste archeologische onderzoeksvragen. Het was een initiatief van het gehele archeologische veld: universiteiten, archeologische bedrijven, gemeentelijke en regio-archeologen, RCE etc.⁴ Hetzelfde geldt voor de NOaA 2.0, al is vooral bij de opzet daarvan primair gekeken naar de wensen van partijen die binnen de context van de archeologische monumentenzorg belast zijn met het maken van keuzes.

De NOaA 2.0 maakt wat betreft archeologische onderzoeksvragen het nationale (bovenregionale) perspectief expliciet en doet bovendien suggesties voor het vertalen van vragen in veldwerk.

De NOaA2.0 is bedoeld als aangrijpingspunt en inspiratiebron voor het maken van keuzes en het formuleren van beleid, bijvoorbeeld wat betreft de vraagstelling van archeologische opgravingen (via programma van Eisen: PvE) en het ontwikkelen of aanpassen van een eigen onderzoeksagenda.

NOaA vragen zijn onafhankelijk van universitaire ambities en onderzoeksprogramma's geformuleerd, maar er zijn wel veel raakvlakken. In paragraaf 5 wordt de selectie van vragen toegelicht.

⁴ Fokkens, Harry, Bert Groenewoudt & Erik Jungerius 2001: Naar een onderzoeksagenda voor de Nederlandse archeologie, Archeobrief 18, 12-13. Een uitvoerige toelichting op de achtergronden van de NOaA is te vinden in de inleiding van de NoaA 1.0: <http://archeologiein nederland.nl/sites/default/files/1%20inleiding.pdf>

3. Keuzes

Als hulpmiddel voor selectie en inspiratiebron voor wetenschappelijk relevant archeologisch veldwerk, in het bijzonder via het Programma van Eisen (PvE), bleek de eerste versie van de NOaA niet optimaal te functioneren.⁵ Veel gehoorde bezwaren:

- Niet selectief Ca. 1500 (...) meer en minder expliciete vragen;
- Ondoorzichtig (Alles) wat relevant is, is lastig te vinden;
- Te moeilijk Deels te abstract. Te veel vakjargon;
- Onevenwichtig Deels globaal, deels erg gedetailleerd;
- Onvolledig Maritieme archeologie ontbreekt;
- Niet meer actueel Raakt gedateerd (alleen voor hoofdstuk 12 is in 2011 een update gemaakt).

De NOaA wil het maken van keuzes faciliteren. Daarom zijn vooral vertegenwoordigers van de primaire gebruikersgroepen geconsulteerd bij het vormgeven van de NOaA 2.0. Dat zijn in de eerste plaats selectiebevoegde overheden, met name de gemeenten.

Primaire gebruikers en vormen van gebruik:

- Gemeentes: zowel RO medewerkers als erfgoedambtenaren/ archeologen, voor: AMZ besluitvorming, lokaal archeologiebeleid, gemeentelijke onderzoeksagenda (GOA);
- Provincies en regio's: opstellen/actualiseren provinciale onderzoeksagenda (POA) en regionale onderzoeksagenda (ROA);
- Uitvoerders: archeologische bedrijven voor advisering aan gemeenten, opstellen programma's van eisen voor archeologisch veldonderzoek (opname relevante en actuele onderzoeksvragen), bepalen methoden en technieken, hulpmiddel bij analyse en synthese.
- Geïnteresseerde burgers.

Rekening houdend met de opdracht van de staatssecretaris en de wensen van de gebruikers zijn voor de NOaA 2.0 de volgende uitgangspunten geformuleerd. Deze uitgangspunten moeten bijdragen aan een betere afweging van belangen, betere keuzes, meer efficiency.

Uitgangspunten NOaA 2.0:

- Dient in de eerste plaats haar primaire doelgroep, de (inhoudelijk deskundigen die werkzaam zijn bij c.q. optreden namens) gemeenten/provincies etc. Opzet NOaA 2.0 is in overleg met hen bepaald.
- Faciliteert, meer niet. De NOaA 2.0 is bedoeld als aangrijpings-

punt/ referentiekader voor het maken van eigen keuzes, en het formuleren van eigen beleid. Alles mag, niets moet.

- Is gebruiksvriendelijk en laagdrempelig. Niet-specialisten moeten er mee uit de voeten kunnen, bijvoorbeeld om hun rol als opdrachtgever (of als mondig burger) goed te kunnen vervullen.
- Levert maatwerk, en snel. Men krijgt met een paar muisklikken alleen die onderzoeksvragen die men binnen een bepaalde context of voor een bepaald doel nodig heeft.
- Makkelijk te actualiseren en verbeteren. Gebruikers kunnen daarvoor continu input leveren.

Keuzes NOaA 2.0:

- Veel beknopter dan de NOaA 1.0.
- Onderzoeksvragen staan centraal.
- Alleen archeologisch-inhoudelijke ('cultuurhistorische') onderzoeksvragen.
- Versterking rol specialistische kennis en kunde, zodat een impuls wordt gegeven aan de kwaliteit van de 'Malta' archeologie.
- Geen beschrijvingen van de stand van kennis.
- Primair bedoeld voor opgravingen.
- Suggesties voor operationalisering onderzoeksvragen, voor het vertalen van vragen in veldwerk.
- Alleen de archeologische hoofdzaken vanuit (inter)nationaal perspectief. Het niveau van de archeoregio vormt de geografische ondergrens. Voor meer detail zijn er provinciale (POA), regionale (ROA) en gemeentelijke agenda's (GOA).
- Volledig gespecificeerde zoekopdrachten moeten - op basis van de zogeheten 'gespecificeerde verwachting' in PvE⁶ - een beperkt aantal, en uitsluitend relevante, onderzoeksvragen opleveren. Onder 'volledig' wordt verstaan dat de zoekopdracht maximaal is afgebakend (zowel wat betreft geografische, chronologische- en thematische reikwijdte als complextypen).

⁵ Consultatie primaire gebruikersgroep; Landelijke Enquête Nationale Onderzoeksagenda Archeologie (2009, RCE: M. Bekkering-Vermeulen); Opinie deelnemers diverse NOaA bijeenkomsten (2013); Enquête onder archeologen RCE (2012).

⁶ Programma van eisen.

4. Vorm

- De NOaA 2.0 is een flexibel web-based informatiesysteem met een hiërarchisch-modulaire opbouw. Toegankelijk via www.noaa.nl
- Twee lagen: 1. Overkoepelend onderzoeksthema, 2. onderzoeksvraag
- De NOaA 2.0 bestaat niet uit hoofdstukken, maar uit modules: tekstblokken over onderzoeksvragen (117), toelichtingen daarop, handreikingen voor vertaling in veldwerk en achtergrondinformatie (kernpublicaties). Om te helpen vragen in een bredere context te plaatsen, worden ook de overkoepelende onderzoeksthema's (23) beknopt toegelicht.
- De NOaA 2.0 is doorzoekbaar via diverse ingangen: plaats, periode, thematiek, complextype (zie onder). De gebruiker kan, op basis van een gespecificeerde verwachting (op geografische, chronologische en thematische reikwijdte), de relevante vragen uit de digitale NOaA selecteren.

Overkoepelende onderzoeksthema's (bijlage 1):

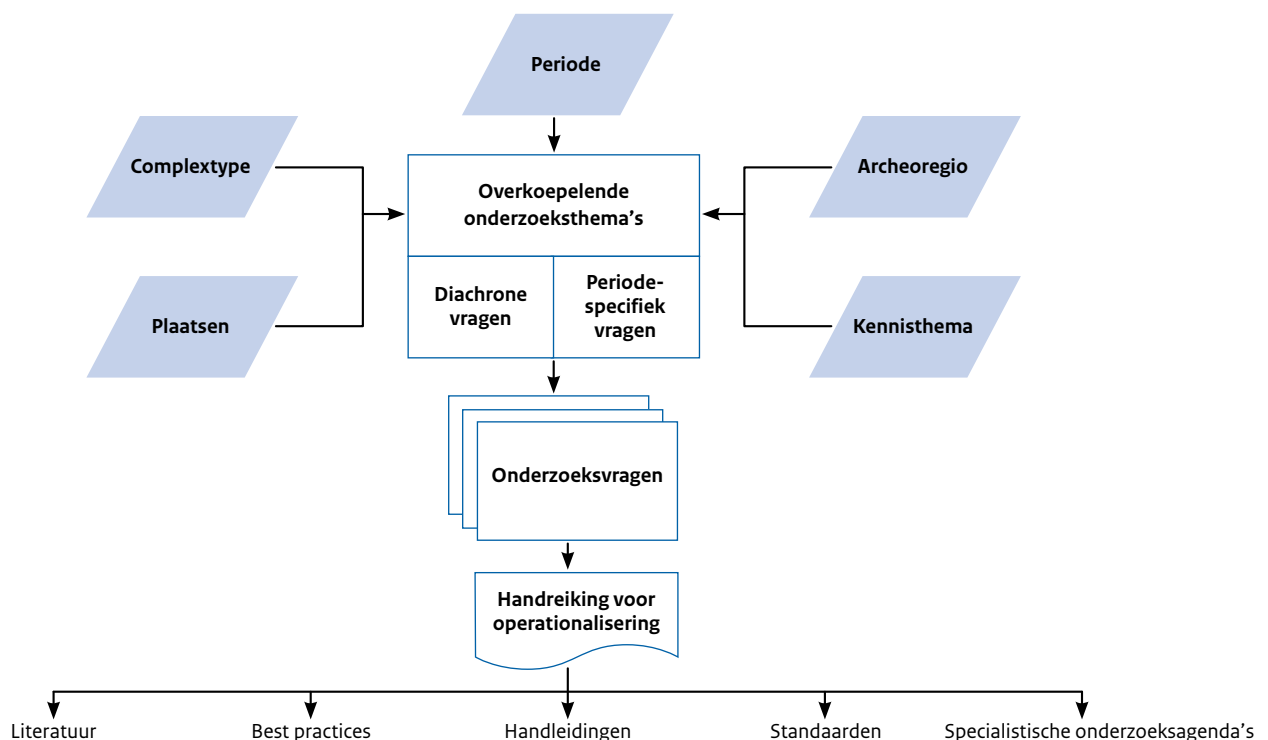
1. Belangrijkste transities: 'scharnierpunten' in de cultuurhistorie van Nederland;
2. Belangrijke, maar slecht bekende cultuurhistorische verschijnselen;
3. 'Geografische kennislacunes': grotere gebieden waar nog geen samenhangende archeologische informatie over beschikbaar is.

Onderzoeksvragen (zie paragraaf 5, bijlage 2):

Om de onderzoeksvragen af te bakenen, zijn gemetadateerd (bijlagen 3-5):

1. geografisch	- geldig voor welke archeoregio (s)?
2. chronologisch	- geldig voor welke archeologische hoofdperiode(n)? (ABR) ⁷
3. thematisch	- rakend aan welk(e) kennisthema('s)? (ABR)
4. complextype	- relevant voor welk(e) complextype(n)? (ABR)

⁷ ABR = Archeologisch Basis Register (Archis)

5. Selectie vragen

De selectie van onderzoeksvragen is gebaseerd op archeologisch-inhoudelijke gronden. De keuze voor 'geografische kennislacunes' is een strategische. In diverse delen van Nederland belemmeren deze blinde vlekken goed onderbouwde afwegingen. Dat is een probleem dat zo snel mogelijk moet worden opgelost. Ten dele gebeurt dit al door de synthetiserende onderzoeken die binnen het project 'Oogst voor Malta' worden uitgevoerd.

Uitgangspunten selectie en afbakening NOaA 2.0 vragen:

- De vragen betreffen, vanuit (inter)nationaal perspectief, wezenlijke archeologische kennislacunes en kansrijke onderzoeksrichtingen;
 - Het zijn uitsluitend archeologische, cultuurhistorische vragen. Aangezien veel menselijk handelen zich landschappelijk vertaalt, is de aandacht ook gericht op het historische cultuurlandschap, zowel in abiotische en biotische zin als in termen van antropogene invloed;
 - Materiaal- of biospecialistische vragen ontbreken. Specialismen zijn instrumenteel gemaakt; ze spelen een essentiële rol bij de operationalisering van veel vragen;
 - De geografische ondergrens is de archeoregio;
 - De vragen weerspiegelen wetenschappelijke ambitie maar er wordt ook rekening gehouden met de praktische realiteit, met accenten en leemten in de huidige Malta veldarcheologie;⁸
 - De vragen zijn zo concreet mogelijk geformuleerd (en dus zo min mogelijk abstract);
 - De vragen zijn operationaliseerbaar binnen de context van alledaagse Malta opgravingen;
 - Vanwege het voorgaande worden geen 'waarom' vragen gesteld. Het achterhalen van oorzaken en het analyseren van veranderingsprocessen, ligt veeleer op de weg van universiteiten. Wat het beantwoorden van dit soort vragen betreft, leveren Malta-opgravingen en syntheses normaal gesproken hooguit halfproducten;
 - Balancerend tussen nationale betekenis en wetenschappelijke ambitie enerzijds en praktische toepasbaarheid anderzijds, is gekozen voor *middle-range* vragen. Dat zijn vragen die het midden houden tussen het hoog abstracte en het heel basale. *Middle-range* vragen kunnen in de regel niet (volledig) binnen de context van individuele Malta-opgravingen beantwoord worden, maar voor de beantwoording ervan kunnen wel belangrijke bouwstenen (datasets en inzichten) worden verzameld;
- Zoekacties moeten niet altijd dezelfde set vragen opleveren. Daarom is de 'reikwijdte' van vragen, door restrictieve meta-datering, zoveel mogelijk afgebakend (zie bijlagen: geografische-, chronologische- en thematische reikwijdte, en geldigheid voor specifieke complextypen);
 - Dit is gedaan door die 'reikwijdte' te beperken tot die gebieden, perioden, complextypen etc., die het meest perspectief lijken te bieden in termen van het boeken van substantiële kenniswinst.

⁸ Bijvoorbeeld: in de huidige Malta praktijk komt de vroege prehistorie (het grootste deel van de Nederlandse bewoningsgeschiedenis) weinig aan bod maar op dit tijdvak is wel een substantieel aantal vragen gericht.

6. Totstandkoming

Hieronder wordt stapsgewijs en beknopt weergegeven hoe de NOaA 2.0 tussen 2013 en 2016 tot stand is gekomen.

- Consulteren van de primaire doelgroep (met name gemeenten) en andere direct bij de besluitvorming binnen de context van ‘Malta’ betrokken partijen. Welke eisen stelt men aan de vorm en inhoud van de NOaA? Wat kan beter?
- Consulteren van andere groepen gebruikers.
- Vaststelling uitgangspunten betreffende ambitie, vorm en omvang van de NOaA 2.0.
- Informeren van de stuurgroep van de NOaA 1.0.
- Communicatie via website RCE.
- Informatie en consultatie sessies: NVVA, Convent van gemeentelijke archeologen, CCVD, Reuvensdagen, NOaA- en Archeologieplatform bijeenkomsten.
- Gesprekken met sleutelfiguren uit het archeologische ‘veld’.
- Vervolledigen van de lijst met archeologische kennisthema’s (conform Archeologisch Basis Register: ABR).
- Vaststellen van overkoepelende, nationale onderzoeksthema’s.
- Bouwen en testen van een flexibel web-based informatiesysteem voor de NOaA 2.0.
- Extraheren en metadateren van ‘alle’ onderzoeksvragen uit de NOaA 1.0, voor zover passend binnen de beperkte scope van de NOaA 2.0.⁹ (Deze exercitie heeft in totaal 1508 meer en minder expliciete onderzoeksvragen opgeleverd).¹⁰
- Inventariseren van prominente onderzoeksthema’s in NOaA 1.0, aan de hand van vraagstukken en vragen die veel en nadrukkelijk (in meerdere hoofdstukken) aan de orde zijn gesteld.
- Meten van de kenniswinst die is geboekt sedert de voltooiing van de NOaA 1.0. Hiertoe zijn synthetiserende publicaties zoals proefschriften en wetenschappelijke artikelen systematisch geanalyseerd.¹¹ De resultaten hiervan zijn meegewogen bij het selecteren en formuleren van NOaA 2.0 vragen.
- Op basis van eerdere consultaties van de ‘NOaA gemeenschap’¹² is een eerste serie concept-NOaA 2.0 vragen geformuleerd.
- Deze lijst is aangevuld en aangepast aan de hand van de lijst met prominente en (NOaA 2.0-relevante) vragen uit de NOaA 1.0.
- Het resultaat hiervan is afgezet tegen de kenniswinst die sinds het gereed komen van de NOaA 1.0 door middel van synthetiserend onderzoek is geboekt. Hierbij zijn ook de resultaten van voltooide Oogst voor Malta syntheses betrokken.¹³
- (Deels) beantwoorde vragen zijn weggestreept of geherformuleerd.
- De lijst is *gescreend* door medewerkers van de afdeling Archeologie van de RCE.
- Resultaat: lijst concept-NOaA 2.0 vragen.
- Lijst concept-NOaA 2.0 vragen is als ‘schietschijf’ voorgelegd aan het archeologische veld. Achtergronden en aanpak NOaA 2.0 zijn ook uitgelegd. Uitnodiging om met concrete voorstellen tot wijziging te komen: aangepaste formuleringen, schrappen of toevoegen vragen.
- De inbreng van het veld is getoetst aan de vastgestelde uitgangspunten betreffende ambitie, vorm en omvang van de NOaA 2.0.
- Resultaat: herziene lijst concept-NOaA 2.0 vragen.
- Deze lijst is opnieuw voorgelegd aan het archeologische veld.
- Op een archeologieplatform bijeenkomst (12 juni 2015) is de herziene lijst concept-NOaA 2.0 vragen bediscussieerd.¹⁴ Achtergronden en aanpak zijn opnieuw toegelicht. De discussie spitste zich toe op resterende inhoudelijke dilemma’s.
- Resultaat: vaststelling definitieve lijst NOaA 2.0 vragen.
- Metadatering vragen in termen van geografische-, chronologische- en thematische reikwijdte, en geldigheid voor specifieke complextypen.
- Alle vragen zijn voorzien van korte toelichtingen, inclusief verwijzingen naar een beperkt aantal kernpublicaties over het onderwerp.
- Alle vragen zijn voorzien van korte handreikingen voor operationalisering, die in de toekomst zoveel mogelijk worden voorzien van linkjes, ook naar relevante richtlijnen en *best practices*.

⁹ http://cultureelerfgoed.nl/sites/default/files/downloads/dossiers/go2-026_rapport_noaa_2_0_def.pdf, paragraaf 5.

¹⁰ Onderzoek D. Habermehl (2015): Inventarisatie van onderzoeksvragen voor de Nationale Onderzoeksagenda Archeologie 2.0.

¹¹ Theunissen, L. & R. Feiken 2014: Analyse archeologische kenniswinst (2000 - 2014), RCE, Amersfoort.

¹² - Analyse grote vragen vroege prehistorie, op basis NOaA 1.0 (2013) (Smit/Rensink)
 - Conclusies NOaA bijeenkomst *limes* (2013) (De Groot)
 - Grote vragen Maritiem (Programma Maritiem, Houkes)
 - Conclusies NOaA bijeenkomst vroegste Prehistorie (2013) (Smit)
 - Conclusies archeologieplatform/NOaA bijeenkomst Romeinse tijd benoorden de *limes* (2014) (De Groot)
 - Grote vragen late prehistorie midden- en zuid Nederland, op basis NOaA 1.0 (Theunissen)
 - Conclusies Dag van de stadsarcheologie (2013, 2014), workshop stadsarcheologie (2013) (Bouwmeester, Van Doesburg)
 - Conclusies Metaaltijdendag 2013 (Theunissen)

¹³ Op 1-4-2016 gold dat voor: Scholte Lubberink, H.B.G. Scholte, L.J. Keunen & N.W. Willemse 2015: Op het kruispunt van de vier windstreken. Synthese Oogst voor Malta onderzoek de Gelderse Vallei (Utrechts-Gelders zandgebied)(Nederlandse Archeologische Rapporten 48), Amersfoort; Schabbink, M. (red.) 2015: Vier eeuwen boeren. Synthese Oogst voor Malta onderzoek: Archeologische sporen van boerderijen en erven 1250-1650 (Nederlandse Archeologische Rapporten 49), Amersfoort;

¹⁴ Theunissen, L & T. de Groot 2015: Denk mee met de nieuwe NOaA (NOaA 2.0), RCE, Amersfoort; Theunissen, Liesbeth, Bert Groenewoudt, Tessa de Groot & Monique Eerden 2015: Wat willen we weten over het verleden? Naar een Nationale Onderzoeksagenda Archeologie 2.0, Archeobief 19-2, 7-13.

- De formulering van vragen en handreikingen voor operationalisering zijn door diachroon- en materiaal specialisten *gescreend* en zo nodig aangepast en aangevuld.¹⁵
- De praktische bruikbaarheid van de handreikingen is kritisch tegen het licht gehouden door ervaren veldarcheologen.
- NOaA 2.0 web applicatie is gevuld met inhoud: vragen, toelichtingen, handreikingen, linkjes.
- NOaA 2.0 klaar.
- NOaA 2.0 online.

¹⁵ O.a. consultering Biologisch Archeologisch Platform (BAP) en materiaalspecialisten archeologie (SAMPL, in oprichting).

7. Onderhoud

Een onderzoeksagenda vraagt onderhoud. Grote vragen zoals die in de NOaA, raken niet snel beantwoord, maar er kan wel zoveel nieuwe informatie beschikbaar komen dat bepaalde vragen van de lijst geschrapt kunnen worden, of anders geformuleerd. Ook kunnen nieuwe inzichten aanleiding zijn nieuwe vragen te formuleren, of aanvullende suggesties te doen voor de operationalisering van vragen.

Zoals al in de inleiding aangegeven, zal de NOaA 2.0 periodiek (minimaal jaarlijks) worden verbeterd en geactualiseerd. Alle gebruikers worden uitgenodigd daarvoor input te leveren. Die input kan naar: noaa@cultureelerfgoed.nl.

Er zal een redactie worden geformeerd die de input inhoudelijk gaat beoordelen, en vervolgens afzetten tegen de beoogde ambitie, vorm en omvang van de NOaA 2.0.

8. Dankwoord

Vele archeologen en andere erfgoedprofessionals hebben op uiteenlopende manieren en veelal belangeloos bijgedragen aan de totstandkoming van de NOaA 2.0. Dat geldt met name voor:

Jaap Evert Abrahamse
Gerard Alders
Eveline Altena
Monica Alkemade
Luc Armkreutz
Henk Baas
Marco Bakker
Michiel Bartels
Jos Bazelmans
Roy van Beek
Sanne Beumer
Peter de Boer
Hanneke Bos
Arjen Bosman
Jeroen Bouwmeester
Peter van den Broeke
Otto Brinkkemper
Julia Chorus
Kim Cohen
Anton Cruysheer
Jos Deeben †
Wouter Dhaeze
Frans Diederik
Robert van Dierendonck
Jan van Doesburg
Joyce van Dijk
Menno Dijkstra
Monique Eerden
Harry van Enkevort
Rob van Eerden
Emiel Eimermann
Kinie Esser
Rik Feiken
Paul Franzen
Bas van Geel
Ronald van Genabeek
Danny Gerrets
Maarten Groenendijk
Tessa de Groot
Michel Grootthedde
Tom Hakbijl
Tom Hazenberg
Stijn Heeren
Kees Hendriks

Antoinette Huijbers
Henk Hiddink
Marie-Catherine Houkes
Hans Huisman
Inge van der Jagt
Esther Jansma
Johan Jelsma
Luuk Keunen
Piet Kleij
Jos Kleijne
Ruurd Kok
Thijs van Kolfschoten
Jan de Koning
Laura Kooistra
Lisette Kootker
Jan-Willem de Kort
Silke Lange
Roel Lauwerier
Karel Leenders
Tamar Leene
Willemien van den Langemheen
Michel Lascaris
Cristiaan van der Linde
Martijn Manders
Marian Melkert
Jakob Molenaar
Johan Nicolay
Annet Nieuwhof
Roos van Oosten
Bertil van Os
Sebastiaan Ostkamp
Welmoed Out
Raphael Panhuysen
Rien Polak
Eelco Rensink
Marloes Rijkelijhuizen
Cees van Rooijen
Wijnand van der Sanden
Martin Schabbink
Mans Schepers
Muuk ter Schegget
Mans Schepers
Huub Scholte Lubberink
Jacob Schotten

Bjørn Smit
Liesbeth Smits
Henk Stoeperker
Ernst Taayke
Liesbeth Theunissen
Gerhard Troost
Joop Vanderheiden
Sofie Vanhoutte
Theun Varwijk
Henk van der Velde
Caroline Vermeeren
Vincent van Vilsteren
Noor Vos
Ab Waasdorp
Wouter Waldus
Stephan Weiss-König
Nico Willemse
Miranda de Wit
Ivo van Wijk
Marenne Zandstra

Bijlage 1: Overkoepelende onderzoeksthema's

1. Archeologisch slecht bekende gebieden
2. De dynamiek van het Nederlandse cultuurlandschap
3. Gebruik van het water
4. Occupatie en adaptatie in het rivierengebied en langs de kust
5. Sociale differentiatie
6. Emigratie en immigratie
7. De archeologie van het rituele
8. Conflictarcheologie
9. Dodenbestel en grafmonumenten
10. De vroegste bewoning van Nederland
11. Overgang laat-paleolithicum - vroeg-mesolithicum
12. Neolithisatie proces ('Neolithisering')
13. De verankering van het boerenbestaan
14. De rol van natuurlijke voedselbronnen na de introductie van de landbouw
15. De *limes*: inrichting en interactie
16. Overgang Romeinse tijd - Vroege Middeleeuwen
17. 'Frankisering' en kerstening
18. Dorpsvorming
19. De ontwikkeling van steden
20. De relatie stad - platteland
21. De dynamiek van het landgebruik
22. Mens-materiële cultuurrelaties
23. Netwerken en infrastructuur

Bijlage 2: Onderzoeksvragen (1 april 2016)

1. Waar, in welke fasen van het Pleistoceen en onder welke klimatologische omstandigheden verbleven vroege hominiden in Nederland?
2. Wat zijn de herkomst, mobiliteit en territorium omvang van groepen Neanderthalers en connecties met andere gebieden buiten Nederland?
3. Wanneer, waar en onder welke klimatologische omstandigheden verschijnen de verschillende laat-paleolithische culturen en culturele tradities op het toneel? Wat is hun geografische en chronologische reikwijdte, en wat zijn de onderlinge relaties?
4. Op welke wijze werden (welke soorten) plantaardige en dierlijke bronnen gebruikt in het levensonderhoud en als grondstof voor voorwerpen en als objecten voor uitwisseling en handel?
5. Wat zijn de aanwijzingen voor seizoenbewoning en voor specialisatie van nederzettingen?
6. Wanneer en op welke wijze werden gebieden die nu onder water staan door de mens gebruikt en hoe verhoudt dit gebruik zich tot dat wat we van het land kennen?
7. Hoe veranderde de bestaanswijze gedurende het laat mesolithicum tot en met de midden bronstijd?
8. Welke landschappelijke zones werden in het laat-mesolithicum en vroeg-neolithicum gebruikt voor bewoning, jacht, akkerbouw en veeteelt?
9. Wat zijn de kenmerken en context van het dodenbestel in de vroege prehistorie?
10. Was er al vóór het neolithicum sprake van menselijke invloed op het landschap en/of de vegetatie? Zo ja: waar, in welke vorm, voor welke doeleinde(n) en op welke schaal?
11. Hoe verliep de ontwikkeling van de houten scheepsbouw (materiaalgebruik, technologie, innovatie, typologie)?
12. Waar worden uiteenlopende typen scheepswrakken aangetroffen, en hoe kan de aanwezigheid van wrakken worden verklaard?
13. Welke verbanden bestaan er langs de kust tussen fysisch-geografische veranderingen, landgebruik en bewoningspatronen?
14. Welke verbanden bestaan er in het rivierengebied inclusief IJssel tussen fysisch-geografische veranderingen, landgebruik en bewoningspatronen?
15. Welke invloed had de landbouwende mens (akkerbouw en veeteelt) op vegetatie en fauna?
16. Wanneer, waar, in welke mate en onder welke omstandigheden groeide cultuurgrond weer dicht met bos (bosregeneratie)?
17. Wanneer, waar en in welke mate vonden wind- en hellingerosie plaats, en in hoeverre bestaat er een (direct of indirect) verband met (welke?) menselijke activiteiten?
18. Wanneer, waar en in welke mate vonden erosie en sedimentatie onder invloed van water plaats, in hoeverre is er een verband met (welke?) menselijke activiteiten?
19. In hoeverre beïnvloedden reeds aanwezige antropogene structuren de verdere inrichting en ontwikkeling van cultuurlandschappen?
20. Hoe hebben de productie, de bewerking, het (her)gebruik en de distributie van metaal zich ontwikkeld?
21. Welke veranderingen treden op in de methode, omvang en locatie van de opslag van voedsel?
22. Welke rol spelen de exploitatie van natuurlijke voedselbronnen (inclusief jacht en visserij) na de introductie van de landbouw?
23. Wat is de verschijningsvorm van gebouwen en nederzettingen vóór de Midden Bronstijd B (1500 v. Chr.)?
24. In hoeverre bestond er (intra)regionale en diachrone variatie in de afstand en frequentie waarover nederzettingen, akkers en weidegronden werden verplaatst?
25. Hoe zijn graven en grafvelden ten opzichte van gelijktijdige rurale nederzettingen gesitueerd en hoe verandert die onderlinge relatie?

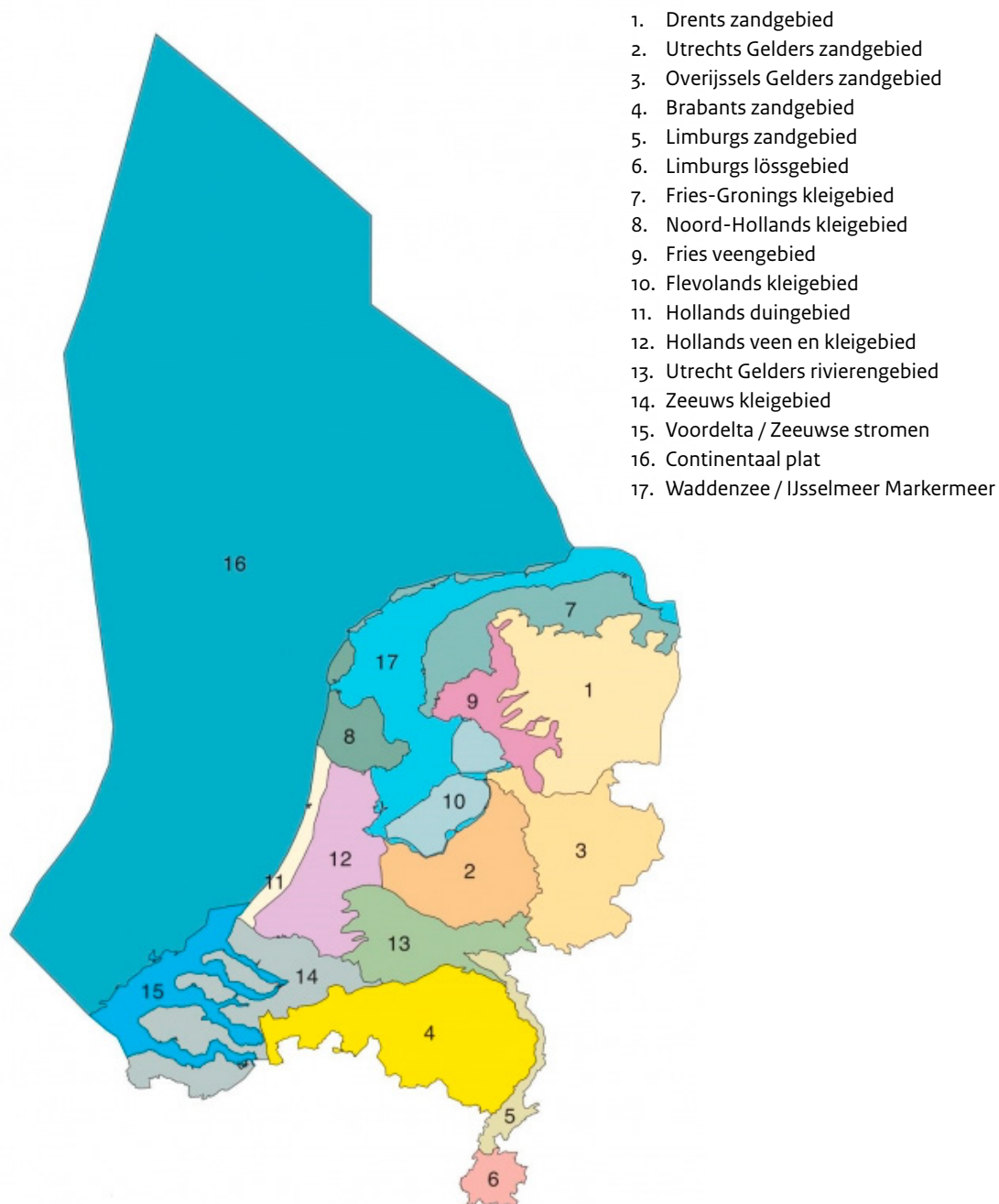
26. Hoe was de landinfrastructuur, inclusief ondersteunende faciliteiten, gestructureerd?
27. In hoeverre en waarvoor werden pre- en vroeghistorische begraafplaatsen en grafmonumenten hergebruikt?
28. Hoe zijn 'sacrificial landscapes' gesitueerd en gestructureerd, en wat is de gebruiksduur?
29. Wat is de aard, context en betekenis van intentionele (rituele?) deposities in en rond huis en erf?
30. Welke veranderingen en diversificatie traden op in de eindfase van de LBK?
31. Is hoeverre is er sprake van (dis)continuïteit in neolithische bewoning ná de LBK?
32. Hoe verloopt de ontwikkeling van het laat-prehistorische cultuurlandschap in relatie tot akkercomplexen (ligging, gebruik, mobiliteit)?
33. Welke economische functies hadden perifere gebieden ('marginale' landschappelijke zones) en wat zijn de archeologische verschijningsvormen van dit gebruik?
34. Wat is de aard, ouderdom, ligging, functie en samenhang van structuren die samenhangen met waterbeheer?
35. Hoe waren de interne structuur en de functionele geleiding van huizen?
36. Waar, wanneer en in welke mate verschijnen plaatsvaste, al dan niet gecompartmenteerde (zoals *Celtic Fields*), landbouwgronden, en hoe werden deze gecultiveerd?
37. Hoe fluctueerde de grondwaterspiegel en wat waren daarvan de effecten op landschap en landgebruik?
38. Hoe verandert de verhouding akkerbouw-veeteelt binnen de agrarische economie?
39. Hoe en wanneer ontstaan formele cultusplaatsen, en hoe zijn deze gesitueerd en gestructureerd?
40. Wat zijn de aard, herkomst en betekenis van al dan niet geïmporteerde 'luxe' goederen?
41. Welke invloed hadden in veengebieden bodemdaling en vernatting op landgebruik en bewoningspatronen?
42. Hoe beïnvloedde de uitbreiding van veen het landgebruik?
43. Hoe is de vorm, ontwikkeling, datering en context van aarden versterkingen?
44. In hoeverre kende het nederzettingssysteem differentiatie in termen van nederzettingsgrootte, locatie, functie of belang?
45. Wat zijn de aard en context van variatie en verandering in het grafbestel?
46. Hoe en wanneer werden onbedijkte kwelder en veengebieden langs de kust (*coastal salt marshes*) geëxploiteerd, gekoloniseerd en ingericht?
47. Hoe en wanneer werden hoogveengebieden geëxploiteerd, gekoloniseerd, gedraineerd en ontgonnen?
48. Waar, in welke mate en hoe functioneerde muntgeld?
49. Wat zijn de verschijningsvormen en sociaaleconomische context van agrarische specialisatie?
50. Hoe waren (veranderden) de relaties tussen het Fries-Groningse kweldergebied en de noordelijke zandgronden?
51. Hoe waren (veranderen) in westelijk Nederland de relaties tussen de duinstrook en achterliggende kwelder- en veengebieden?
52. Welke culturele en demografische veranderingen voltrokken zich in de Romeinse tijd - Vroege Middeleeuwen in het Noord-Nederlandse kustgebied?
53. Hoe verliep de ontwikkeling van de ploeglandbouw?
54. Wat is de context en betekenis van los menselijk skeletmateriaal in en buiten nederzettingen?
55. In hoeverre concentreerde de bewoning zich in de IJzertijd op meer leemhoudende zandbodems?
56. Wat is de archeologische en landschappelijke context van geïsoleerde graven of diffuse groepjes graven?

57. Wat is de aard en context van 'diergraven'?
58. Wat zijn de aard en achtergrond van regionale en chronologische differentiatie in bevolkingsafname, bevolkingstoename en bevolkingssamenstelling?
59. Welke materiële, socio-economische en landschappelijke effecten hadden de opkomst en later het wegvallen van Romeinse netwerken (materieel en immaterieel) en afzetmarkten?
60. Welke - wederzijdse - culturele effecten had de interactie tussen enerzijds 'Romeins' Nederland en anderzijds het gebied ten noorden van de limes?
61. Wat is de aard, datering, functie, betekenis en ontwikkeling van (partiële) Romeinse steenbouw?
62. Welke rol speelden Romeinse nederzettingen, gebouwen, tempels en structuren nadat ze hun primaire functie hadden verloren?
63. Hoe was de Romeinse militaire aanwezigheid langs de Rijn en de Noordzeekust opgebouwd en georganiseerd?
64. Welke invloed hadden Romeinse centra (steden, versterkingen, vici,) op hun omgeving?
65. Welke rol speelde scheepvaart in de militaire en handelsinfrastructuur tijdens de Romeinse tijd?
66. Waar vandaan en hoe werden in de Romeinse tijd uiteenlopende bouwmaterialen aangevoerd?
67. Wat zijn de aard, verschijningsvormen, omvang en context van ambachtelijke specialisatie?
68. Waar en hoe zijn scheepsresten hergebruikt?
69. Welke infrastructurele en sociaaleconomische rol speelden waterwegen en de scheepvaart?
70. Waar, hoe en wanneer vonden aanpassingen plaats aan de waterinfrastructuur?
71. Op welke wijze komt kerstening/Christianisering archeologisch tot uitdrukking?
72. Hoe functioneerden emporia en andere vroegmiddeleeuwse centra en handelsnederzettingen binnen internationale handelsnetwerken, en ook lokaal?
73. Hoe veranderen de herkomst en distributie van importgoederen in de loop van de vroege middeleeuwen?
74. Wat is rondom de Noordzee in termen van culturele uitwisseling en handel de positie van vroegmiddeleeuws *Frisia*?
75. Hoe, waar en wanneer ontstaan plaatsvaste dorpen?
76. Wat is de oorsprong, functie en ontwikkeling van de geesten (geestgronden) in het West-Nederlandse kustgebied?
77. In hoeverre zijn veranderingen in nederzettingspatroon, verkaveling en materiële cultuur gerelateerd aan uitbreidende Frankische invloed?
78. Wanneer, waar en hoe ontstaan begraafplaatsen bij kerken: kerkhoven?
79. Waar, wanneer en hoe ontstonden (en verdwenen) domeincentra?
80. Op welke wijze beïnvloedden hoven, en daarmee samenhangend grondbezit het proces van stadsvorming?
81. Wat bepaalde, en hoe veranderde, de ruimtelijke hoofdstructuur van (in oorsprong) middeleeuwse steden?
82. Wanneer begonnen en hoe verliepen de grote laatmiddeleeuwse ontginningen?
83. Hoe en onder invloed van welke factoren verliep de bewoningsexpansie op het (post)middeleeuwse platteland?
84. Waar, hoe, wanneer en waarvoor is op 'stiepen' gebouwd en wat zegt de configuratie van stiepen over de bovengrondse constructie van gebouwen?
85. Wanneer, waar, binnen welke context en met welk doel verschijnen uiteenlopende types wind- en watermolens?
86. Hoe en wanneer zijn rivier- en zeedijken gebouwd en aangepast?

87. Welke invloed had de stad op het omliggende platteland?
88. Welke rol speelde de 'stadslandbouw' in de stedelijke samenleving en in de ruimtelijke organisatie van steden?
89. Hoe en wanneer komen stadshuizen tot ontwikkeling?
90. Welke effecten hadden besmettelijke en epidemische ziekten?
91. Hoe waren de hygiënische omstandigheden in steden, en welke maatregelen werden genomen ter verbetering daarvan?
92. Welke rol speelden steden bij de aanvoer, doorvoer en re-distributie van niet lokaal vervaardigde gebruiksvoorwerpen, voedingsmiddelen en bouwmaterialen?
93. Wat zeggen archeologische resten en structuren over de aard en het verloop van gewapende conflicten en achterliggende militair-strategische inzichten?
94. Hoe functioneerden kloosters als onderdeel van *monastic landscapes*?
95. Wanneer, hoe en binnen welke context ontstonden *designed landscapes*?
96. Wat was het effect van de toegang tot (bevaarbaar) water op de ontwikkeling van nederzettingen/steden?
97. Welke invloed hadden havensteden op hun achterland?
98. Wat zeggen materiële bronnen over overzeese relaties met de koloniale gebieden?
99. Wat zeggen materiële bronnen over het functioneren van de midden- en lange afstandshandel in de tijd van de Hanze?
100. Hoe werkt de opkomst van (pre)-industriële productie (massaproducten) door in de materiële cultuur?
101. Hoe zijn complexe militaire structuren zoals linies en belegeringswerken samengesteld en landschappelijk ingebed?
102. Hoe heeft de visvangst zich technologisch en economisch ontwikkeld?
103. Hoe functioneerden kastelen ten opzichte van hun omgeving?
104. Welke veranderingen treden op de in samenstelling en ruimtelijke ordening van erven?
105. Wat is de functie en gebruiksgeschiedenis van terpen langs rivieren?
106. Hoe werden ruimte afgebakend en grenzen gemarkeerd?
107. Op welke wijze werden bodemverbetering en herstructurering van landbouwgrond gerealiseerd?
108. Hoe werd met afval omgegaan?
109. Op welke wijze uiteten persoonlijke en groepsidentiteiten zich in de materiële cultuur?
110. Op welke wijze kregen in gewapende conflicten industrieel vervaardigde massaproducten een persoonlijke geschiedenis?
111. Welke technologische en functionele veranderingen ondergaan uiteenlopende typen wind- en watermolens?
112. Binnen welke context, wanneer en op welke wijze werden bouwmaterialen hergebruikt?
113. Wat zijn de aard en herkomst van sier- en gebruiksvoorwerpen uit de periode c. 400-600 AD?
114. Wat zijn de aard en betekenis van gebruiksvoorwerpen van organisch materiaal binnen de materiële cultuur?
115. Hoe verandert bevolkingsdruk het ruimtegebruik en de bebouwing in steden?
116. Welke invloed hadden lokale landschappelijke omstandigheden (bodem, vegetatie) op regionale huisbouwtradities?
117. In hoeverre veranderde de bevolkingssamenstelling van steden en dorpen?

Inkadering onderzoeksvragen door metadatering

Bijlage 3: Geografisch (archeoregio's)

Bijlage 4: chronologisch (archeologische hoofdperioden)

(CF. ARCHEOLOGISCH BASIS REGISTER: ABR)

Chronologisch (archeologische hoofdperioden)	
Paleolithicum: tot 8800 vC	PALEO
Paleolithicum vroeg: tot 300000 C14	PALEOV
Paleolithicum midden: 300000 - 35000 C14	PALEOM
Paleolithicum laat: 35000 C14 - 8800 vC	PALEOL
Mesolithicum: 8800 - 4900 vC	MESO
Mesolithicum vroeg: 8800 - 7100 vC	MESOV
Mesolithicum midden: 7100 - 6450 vC	MESOM
Mesolithicum laat: 6450 - 4900 vC	MESOL
Neolithicum: 5300 - 2000 vC	NEO
Neolithicum vroeg: 5300 - 4200 vC	NEOV
Neolithicum midden: 4200 - 2850 vC	NEOM
Neolithicum laat: 2850 - 2000 vC	NEOL
Bronstijd: 2000 - 800 vC	BRONS
Bronstijd vroeg: 2000 - 1800 vC	BRONSV
Bronstijd midden: 1800 - 1100 vC	BRONSM
Bronstijd laat: 1100 - 800 vC	BRONSL
IJzertijd: 800 - 12 vC	IJZ
IJzertijd vroeg: 800 - 500 vC	IJZV
IJzertijd midden: 500 - 250 vC	IJZM
IJzertijd laat: 250 - 12 vC	IJZL
Romeinse tijd: 12 vC - 450 nC	ROM
Romeinse tijd vroeg: 12 - 70 nC	ROMV
Romeinse tijd midden: 70 - 270 nC	ROMM
Romeinse tijd laat: 270 - 450 nC	ROML
Middeleeuwen: 450 - 1500 nC	VME
Middeleeuwen vroeg: 450 - 1050 nC	VME
Middeleeuwen vroeg A: 450 - 525 nC	VMEA
Middeleeuwen vroeg B: 525 - 725 nC	VMEB
Middeleeuwen vroeg C: 725 - 900 nC	VMEC
Middeleeuwen vroeg D: 900 - 1050 nC	VMED
Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC	LME
Middeleeuwen laat A: 1050 - 1250 nC	LMEA
Middeleeuwen laat B: 1250 - 1500 nC	LMEB
Nieuwe tijd: 1500 - heden	NT
Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 nC	NTA
Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC	NTB
Nieuwe tijd C: 1850 - heden	NTC

Bijlage 5: thematisch (kennisthema's Archeologiebalans 2002, update 2014)

1. Ontstaan en ontwikkeling van het (cultuur)landschap
 - fysisch landschap (o.a. bodem, geologie, geomorfologie)
 - natuurlijke omgeving (vegetatie en wilde fauna)
 - cultuurlandschap (ontginning, aanwinning, inrichting)
2. Bewoning
 - ruimtelijke spreiding nederzettingen
 - structuurtype (bivak, huis, schuur, ed.)
 - inrichting erven
 - interne organisatie van de individuele nederzetting
 - demografie (lokaal)
 - typen nederzettingen
 - hiërarchie in nederzettingen
3. Begraving
 - graftype
 - randstructuren
 - grafritueel
 - ruimtelijke spreiding
 - interne organisatie
 - demografie (lokaal)
 - overige omgang met menselijke resten
4. Economie, land- en watergebruik
 - jacht, visvangst en verzamelen plantaardig materiaal
 - landbouw/voedsleconomie (o.a. akkerbouw en veeteelt)
 - technologie, ambacht (ook specialisatie)
 - nijverheid
 - grondstofwinning
 - handel en uitwisseling
 - infrastructuur (droog en nat)
 - scheepvaart
5. Locatiekeuze
 - nederzettingen
 - grafvelden
 - landbouwgronden
 - sacrale plaatsen
 - (water)wegen
6. Gemeenschap/samenleving
 - aard van sociale en politieke organisatie
 - demografie (regionaal)
 - Interactie/acculturatie
 - Identiteitsvorming
7. Rituele praktijken
 - ritueel
 - depositiepraktijken
 - sacrale plaatsen (heiligdom, kerk)
 - materiële neerslag
8. Langetermijn perspectief
 - bewoning
 - begraving
 - economie, land- en watergebruik
 - locatiekeuze
 - rituele praktijken
9. Krijgsgeschiedenis
 - defensieve structuren
 - tactiek/ strategieën
 - (in)stabiliteit (oorlog, vrede)
10. Materiële cultuur
 - grondstof
 - productie
 - samenstelling
 - distributie
 - gebruik
 - typochronologie

Bijlage 6: complextype (ABR: Archeologisch Basis Register, update 2015)

Complextype		Complextype	
Bewoning (inclusief verdediging)	BEVV	Kerkhof	BGV.KH
Castrum	BEVV.CT	Christelijk/ joodse begraafplaats	BGV.CJBP
Castellum	BEVV.CSTL	Terechtstellingsplaats/galgenberg	BGV.TPGB
Burgus/wachtpost	BEVV.WP	Dierengraf	BGV.DIER
Vicus	BEVV.VIC	Begraving, onbepaald	BGV.X
(Romeinse) villa	BEVV.RV	Infrastructuur	INFR
Thermen	BEVV.TH	Afwaterings-/ inundatiekanaal/ greppel/sloot	INFR.PER
Aardwerk	BEVV.AW	Keersluis	INFR.KSLU
(Ring)walburg	BEVV.WB	Duiker	INFR.DUI
Mottekasteel	BEVV.VKM	Gemaal	INFR.GEM
Kasteel	BEVV.KWB	Dijk	INFR.DIJ
Moated site	BEVV.MBH	Dam	INFR.DAM
Fort	BEVV.FORT	Vijver	INFR.VIJV
Schans	BEVV.SCH	Spreng	INFR.SPRE
Bolwerk	BEVV.BW	Weg	INFR.WEG
Landweer	BEVV.LW	Veenweg	INFR.VWEG
Loopgraaf	BEVV.LG	Brug	INFR.BRUG
Slagveld	BEVV.SV	Voorde	INFR.VRDE
Huisterp/ huiswierde	BEVV.HT	Veerstoep	INFR.VS
Terp/wierde	BEVV.TW	Kanaal	INFR.KAN
Kamp	BEVV.BEXT	Strekdam	INFR.STREK
Niet opgehoogde, individuele huisplaats	BEVV.HP	Sluis	INFR.SLU
Nederzetting met stedelijk karakter	BEVV.SK	Haven	INFR.HAV
Niet opgehoogde nederzetting zonder stedelijk karakter	BEVV.X	Kade/loswal	INFR.KADE
Bewoning (inclusief verdediging) onbepaald	BEVV.BEWX	Rede	INFR.REDE
Cultus/heiligdom	CTHD	Scheepswerf/ helling Scheepswerf	INFR.WERF
Openluchtoffer- of cultusplaats	CTHD.OLOC	Dok	INFR.DAK
Tempel	CTHD.TEMP	Infrastructuur onbepaald	INFR.X
Synagoge/mikweh	CTHD.SGMW	Agrarische productie en voedselvoorziening	APVV
Kerk	CTHD.KERK	Akker	APVV.AK
Kapel	CTHD.KPL	Celtic field	APVV.CF
Klooster	CTHD.KLO	Plaggendek	APVV.PDEK
Cultus/heiligdom, onbepaald	CTHD.X	(Moes)tuin	APVV.TUIN
Begraving	BGV	Veekraal/ schaapskooi	APVV.VK
Megalietgraf	BGV.MEG	Stelle/ stelberg	APVV.STEL
Grafheuvel	BGV.GH	Drenkplaats/dobbe	ARVV.DP
Grafheuvelveld	BGV.GHV	Eendenkooi	APVV.EK
Brandheuvelveld	BGV.BHV	Visweer	APVV.VW
Urnenveld	BGV.UV	Agrarische productie en voedselvoorziening onbepaald	APVV.X
Vlakgraf	BGV.VG	Grondstofwinning	GW
Vlakgrafveld	BGV.VGV	Kleiwinning	GW.KW
Rijengrafveld	BGV.RGV	Zandwinning	GW.ZW

Complextype	
Grindwinning	GW.GRIW
Vuursteenwinning	GW.VSW
Kalksteen-of mergelwinning	GW.MW
IJzerertswinning	GW.IJW
Veenwinning (inclusief zouthoudend veen t.b.v. zoutproductie)	GW.VW
Houtwinning	GW.HOUT
Grondstofwinning, onbepaald	GW.X
Industrie & nijverheid	IDNH
Glasproductie	IDNH.GP
Kalkbranderij	IDNH.KB
Metaalbewerking, ferro	IDNH.MBF
Metaalbewerking, non ferro	IDNH.MBNF
Pottenbakkerij	IDNH.PB
Steen- of pannenbakkerij	IDNH.SB
Vuursteenbewerking	IDNH.VB
Zoutproductie	IDNH.ZP
Houtskool- of kolenbranderij	IDNH.HKB
Leerlooierij	IDNH.LL
Traankokerij	IDNH.TK
Bierbrouwerij	IDNH.BR
Windmolen	IDNH.WIM
Watermolen	IDNH.WAM
Industrie & nijverheid, onbepaald	IDNH.X
Scheepvaart	SV
Vaartuig, leer/huid met benen of houten frame	SV.VORG
Boomstamboot	SV.BSB
Opgeboeide boomstamboot	SV.OBSB
Vaartuig, houten huid en houten spanten	SV.H
Vaartuig houten huiden ijzeren spanten	SV.HIJZ
Vaartuig, ijzeren huid en ijzeren spanten	SV.IJZ
Lading	SV.LAD
Scheepvaart onbepaald	SV.SVX
Depot	DEPO
Enkelvoudig depot	DEPO.EV
Meervoudig depot	DEPO.MV

Colofon

Tekst: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Bert Groenewoudt, Tessa de Groot, Liesbeth Theunissen,
Monique Eerden

PROGRAMMA KENNISKAART ARCHEOLOGIE

- Project NOaA-Oogst voor Malta
- Deelproject NOaA 2.0
- Actie: verantwoording NOaA 2.0

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
Postbus 1600 | 3800 BP Amersfoort
tel. 033 – 421 7 421
info@cultureelerfgoed.nl
www.cultureelerfgoed.nl
Maart 2016